

DAGENS FRÅGOR

Den 5 april 1948.

Den tjeckoslovakiska tragediens bakgrund. I mängden av kommentarer och betraktelser, som framkallats av de sista händelserna i Prag, har man särskild anledning att uppmärksamma uttrycken för den mest upplysta schweiziska opinionen. Liksom avståndet i rummet ju icke är stort, har förbindelsen mellan Schweiz och Tjeckoslovakien varit livlig och på det hela taget präglats av påtaglig sympati. Med hänsyn till det ömsesidiga varuutbytet har Schweiz under senare år intagit ett av de främsta rummen bland den återupprättade Moldaurepublikens kunder; ifråga om exporten därifrån kom det 1947 sålunda som nummer ett. Den ledande schweiziska pressen, i allmänhet bekant för vederhäftighet och vidsträckta informationer, räknar åtskilliga kännare av tjeckoslovakiska förhållanden, vilka här i regel ha bedömts utpräglat positivt. Utan tvivel har därvid också medverkat en viss känsla av allmänt demokratisk och världsborgerlig gemenskap i statsgrundaren Thomas G. Masaryks humana anda.

Om schweizarnas reaktion inför det nu fullbordade varit stark, ja nära nog häftig — bortsett från hemmakommunisterna av Nicoles märke och vissa hypermarxistiska flygelgrupper inom socialdemokratien — så saknas icke exempel på att den kritiska blicken riktas något tillbaka i tiden, när det i dag gäller att finna en full förklaring till det skedda. »Framför allt måste man ha klart för sig, att revolutionen i Prag mindre är en omvälvning än en demaskering.» Detta var en av kärnpunkterna i den rapport om situationen, som nationalrådet dr E. Boerlin avgav inför ett politiskt beredskapsmöte, anordnat av det frisinnade partiet i Zürich vid mitten av mars. Då Boerlin är medlem av schweiziska nationalrådets utrikeskommitté och personligen väl förtrogen med ställningen i Tjeckoslovakien sedan årtal, förtjänar hans analys att allvarligt beaktas, varför ett utdrag i hithörande delar här skall lämnas i anslutning till referatet i Neue Zürcher Zeitung (Fernausgabe 19/3 1948).

Tjeckoslovakien befann sig faktiskt redan i kommunistiska händer, när Gottwald också formellt och helt tillvällade sig makten. De avgörande ministerierna tillhörde kommunisterna; i alla de övriga var en av de högsta ämbetsmännen kommunist. Ledarna för de icke-kommunistiska partierna, främst socialdemokratien, äro medansvariga för omstörtningen genom att ha godtagit detta tillstånd. I varje minsta distrikt, i varje industriföretag av någon betydelse funnos kommunistiska celler, som drevo igenom sin vilja. Också schweizarna i Tjeckoslovakien ha fått pröva kommunisternas makt; sedan två år har ingen besvärsskrivelse med anledning av förstatligad enskild egendom bevärdigats med något svar. Till det starka kommunistiska inflytandet kom så raden av ekonomiska svårigheter till följd av stor-

företagens socialisering. Av dessa hade förut en stor del tillhört tyskarna. Visserligen lyckades man rent kvantitetsmässigt genomföra den uppgjorda tvåårsplanen, men kvaliteten av denna produktion lämnade mycket övrigt att önska. Hundratusentals skor, hela serier av bilar, som exporterats, returnerades tillbaka från utlandet på grund av undermålighet. Här återverkade särskilt tomrummet efter sudetetskarna, med vilka en avsevärd del av landets ekonomiska duglighet drivits över gränsen, och uppenbarade mer och mer sina menliga följder.

Kommunisterna — fortsätter dr Boerlin — visste nu att på sitt särskilda sätt utnyttja dessa produktionssvårigheter och den tilltagande livsmedelsknappheten. De andra partierna kunde härvid icke upptaga någon konkurrens. Den kommunistiska propagandan kunde räkna med en fruktbar jordmån i historiska hämndkänslor såsom oviljan över München-avtalet 1938 och den tidigare protyska hållningen inom ekonomiskt ledande kretsar. Allt detta verkade lika mycket i anti-kapitalistisk riktning som mot tanken på orientering västerut. Till sist vägde det ju också en hel del, att Tjeckoslovakien endast hade en granne att räkna med: Ryssland. Man måste hålla alla dessa omständigheter i sikte, när man vill bilda sig ett omdöme om bakgrunden till statsvälvningen i Prag och om det tjeckoslovakiska folkets stora passivitet vid våldförandet av dess demokrati, dess rättigheter och friheter. Detta folk är övervägande antikommunistiskt, men i dess ögon tycktes utvecklingen alltmera ge kommunismen rätt, i synnerhet som de andra partierna icke hade något klart statspolitiskt program att komma med. Avböjandet av Marshallplanen betydde i själva verket, att landet utan möjlighet till återvändo kastades i armarna på Sovjetunionen och kommunismen; det har nu, troligen för lång tid framåt, gått förlorat för Västern och för Europa. Jan Masaryks självmord är att fatta som en rent personlig katastrof; han sökte döden i medvetandet om att som politiker ha spelat bankrutt.

Så långt den vittnesgille schweiziske iakttagaren. Han berör visserligen med lätt hand den yttre påtryckning österifrån, som otvivelaktigt vid mer än ett tillfälle förekom. Men samspelet av omständigheter, vilka tillsammans bilda den ödesdigra orsakskedjans inre sida, har här ställts i ovanligt klart ljus. Man bevittnar ett skeende, som innebär en fortskridande automatisk förklamation av kommunismens motståndare, trots deras majoritetsställning, och ett allt fastare övertag för kommunismen. I denna sannskyldiga *circulus vitiosus*, där ekonomiska och folkpsykologiska moment omärkligt gripa in i varandra, skönjer man nu allt tydligare som en av de viktigaste drivkrafterna, om icke rent av den allra viktigaste, den vid krigets slut verkställda massfördrivningen av den till miljoner uppgående sudetyska folkstammen — lojala och illojala, aktiva och passiva om varandra. Liksom denna diskriminering efter totalitära mönster först utgjorde ett kraftigt hjälpargument för socialiseringen av näringslivet i alla högre, utvecklade former, ledde dess genomförande inom kort till en standardsänkning i produktionen, som i sin tur skulle ge ytterlighetsandarna krafter till fortsatt anlopp — med offret av

landets fria samhällsordning som det slutliga resultatet. Man undanröjde radikalt de tidigare minoritetskonflikterna, det är sant. Men priset visar sig redan ha varit mycket högt.

Sovjets tes om det rättmätiga kriget. För människor, som äro någorlunda väl orienterade om Sovjet, är det ingen hemlighet, att SSSR har världens största armé, att det utgör en stat av totalitär typ och att våldsamma rustningar för närvarande pågå där. Sovjets kontroll över en stor del av Europa, som utan större överdrift kan jämföras med ockupation, är endast en förberedelse till i större skala planerade revolutionära och krigiska handlingar. Det är verkligen synd, att Västerlandets politiska skriftställare så litet känna till den ryska partilitteraturen och den kommunistiska läran och att de ryska källorna till den sovjetryska utrikespolitiken äro så föga kända. Man får ofta en känsla av att det inom västerländsk publicistik härskar en viss snobbism, som tar sig uttryck i att man icke tar hänsyn till utslagsgivande ryska auktoriteter.

Den från Moskva dirigerade kommunistiska publicistiken i hela världen anstränger sig att framställa Sovjet som en stöttepelare för och försvarare av freden. Men i den demokratiska världen äro de officiella Sovjetåsikterna om kriget som medel att lösa politiska frågor och konflikter föga kända. Man är inte tillräckligt bekant med den inställning till kriget och folkrätten, som i den kommunistiska ideologien leder fram till föreställningen om det rättmätiga kriget.

Det ligger i bolsjevismens natur, att dess utveckling är oåterkallelig. Bolsjevismens frammarsch skapar situationer utan reträtt: man har att välja mellan att revoltera, förstöra, underkuva, annektera eller att själv gå under. Till och med Lenin skrev öppet om detta: »Här är en konflikt oundviklig. Här finna vi den ryska revolutionens största svårighet, dess största historiska problem, nödvändigheten att lösa internationella frågor, att framkalla internationell revolution.» (Lenins samlade verk, bd XXVII, s. 317, citerat efter Stalins *Voprosy Leninisma*, Moskva, 1947.)

I samma bok uttalar Stalin själv (s. 6) att »de ryska kommunisterna voro tvungna överföra kampen till den internationella arenan». I enlighet med dessa teoretiska principer bedriver SSSR, f. d. Komintern och för närvarande Kominform en etappvis fortgående offensiv mot alla nationer och stater. Anstiftande av revolutioner kan understödjas av Röda armén. Denna omständighet innebär en latent risk för ett tredje världskrig. Det kan inte längre vara någon hemlighet, att Kreml förbereder sitt eget land, satellitstaterna och de utländska kommunistiska partierna på ett eventuellt krig. Koordineringen av Sovjetarmén och de kommunistiska partierna utgör grundvalen för den kommunistiska strategien och taktiken.

För att tvinga folkmassorna till krig, för att förbereda tillståndet »nation i krig», måste man dock framskapa en däremot svarande psykisk inställning bland massorna. Detta är man i Sovjet helt medveten om. Man vet, att det inte räcker med disciplin hos trupper och partier, inte med guld, inte med order eller propaganda. Vi veta alla

lika väl som Sovjet, att en människa inte slåss och dör endast emedan hon fått order om det eller endast därför att något hotar henne (terror) eller därför att någon agiterat för det (propaganda). Man vet, att detta mål kan nås endast om hos folket inre krafter väckas, som stämna medborgarna välvilligt emot givna order. Utom laglydnad och intellektuell övertygelse är den bestämmande faktorn i sammanhanget — övertygelsen om det rättmätiga i den sak, för vilken man kämpar. En sådan övertygelse är medfödd hos varje människa, som försvarar sin frihet, sin tro, sitt fosterland, sin familj och sin egendom.

Bolsjevikerna veta mycket väl, att detta patos kan riktas mot dem. Bolsjevismen erkänner icke tron (materialistisk världsåskådning), icke friheten (kommunismen är totalitär), icke familjen (tvångsflyttningar), och blott i minimal skala privategendomen (kollektivism). Den enda möjlighet de röda tsarerna i Kreml förfoga över när det gäller att hos sina undersåtar framkalla ett motsvarande patos är därför att bibringa dem känslan av ett yttre hot genom att anklaga andra nationer för aggressivitet. De försöka invertera rättmätighetsproblemet på ett sådant sätt, att försvaret av freden blir ett argument för rysk imperialism.

De påståenden, som här gjorts äro inte bara teoretiska spekulationer av en motståndare till kommunismen, utan kunna stödas på argument, hämtade ur de mest officiella källor.

Mellan den 18 och 30 maj 1927 utarbetade man vid en session i Kominterns exekutivutskott (IKKI) i Moskva en specialinstruktion om organiserandet av inbördeskrig i icke-kommunistiska stater. Instruktionen kompletterades 1928 och i sin slutliga form godkändes den på det 45:te sammanträdet med Kominterns 6:te kongress den 29 augusti 1928. Den publicerades under titeln »Tesar och resolutioner av Kominterns 6:te kongress mot det imperialistiska kriget» (Gosizdat, Moskva, 1929). I denna bok finna vi Sovjets officiella åsikter om rättmätigt och icke rättmätigt krig. Följande citat äro betecknande:

»... Proletariatet kan icke vara emot alla krig.» (§ 8, s. 14)

»... Krig mellan proletära stater och borgerliga stater äro oundvikliga och behövliga.» (§ 32, s. 39)

»... Det är inte den, som anfaller, som för ett orättmätigt krig, utan den som gentemot proletariatets revolution representerar reaktion och kontrarevolution.» (§ 21, s. 37)

»... Kommunisterna böra inte bojkotta de borgerliga arméerna, utan inträda i dem och i sina händer taga den revolutionära ledningen ..., som för till dessa arméers sönderfall inifrån.» (§ 44, s. 62)

Av dessa citat framgår tydligt, att det bolsjevikiska partiets ledning, som också styr Sovjetstaten, inte alls är motståndare till alla krig utan endast mot sådana krig, som föras av SSSR:s motståndare. Enligt den kommunistiska teorien personifierar SSSR i sig ensamrätten till att föra det rättmätiga kriget.

Det krävs ingen större politisk bildning för att märka, att ovan framförda teser icke blivit föråldrade. I Vysjinskijs och Molotovs mest aktuella tal, vilka citeras och läsas av vanliga tidningsläsare, träffa vi ständigt på spår av dessa principer. Även i aktuella, officiella Sovjetdokument kan man finna bevis för att denna egendomliga krigsfilosofi icke ändrats efter andra världskriget. I nr 7—8 av tidskriften BOLSJEVIK från april 1945, det teoretiska och politiska organet för bolsjevikpartiets centralutskott, finner man på s. 14—27 en artikel av Tjuvikov med titeln »Lenins och Stalins lära om rättmätigt och orättmätigt krig». Det heter där:

»Lenins och Stalins lära om rättmätiga och orättmätiga krig utgör ett viktigt inslag i marxismens och leninismens ideologi.» (S. 14.) »Krig utgör en fortsättning på politik, skrev Lenin. Man bör studera den politik, som fördes före kriget, en politik, som förde till och resulterade i krig. Om denna politik var imperialistisk, d. v. s. försvarade finanskapitalets intressen, rövade och förtryckte kolonier och andras länder, så var också det krig, som framgick ur denna politik, ett imperialistiskt krig.» (S. 17.) »... Sovjetunionen och dess Röda armé för och kan på grund av sin sociala natur blott föra rättmätiga krig.» (S. 22)

Denna teori om rättmätigt och orättmätigt krig kan beläggas med massor av citat. Många Sovjetkoryféeer stödjade sig på den i sina tal, samtidigt som de rikt utbrodera den genom att åberopa förfälskade historiska fakta. Som exempel kunna vi anföra ett i samma artikel citerat tal av Stalin (om kriget med Tyskland 1941—45):

»Det andra fosterländska krigets mål var att lämna hjälp till andra nationer, som råkat i den hitlerska fascismens slaveri, att lämna hjälp till deras befrielsekamp från det hitleristiska tyranniet för att ... sedan ge dem full frihet att ordna sina egna inre förhållanden efter egen vilja. Ingen intervention i andra nationers inre angelägenheter.» (S. 24)

Vi veta, hur denna fulla frihet ser ut i de baltiska länderna, Polen, Bulgarien, Ungern, Rumänien, Tjeckoslovakiet etc.

I Novoje Vremlja av 24/9 1947 publicerades en redaktionell artikel med titeln »För fred eller emot», vilken i sig själv verkar som ett slags instruktion för den kommunistiska propagandan i hela världen. I artikeln citeras två Stalinparoller, nämligen: »För imperialisterna är kriget det mest inkomstbringande av alla företag. Det är inte underligt, att imperialismens agenter på ett eller annat sätt söker provocera ett nytt krig.» »Moskvas förtjänst ligger däri, att det ständigt demaskerar nya krigsanstiftare och kring sin fana samlar alla fredsälskande nationer.»

Det är tydligt, att imperialister enligt det egendomliga sovjetkommunistiska språket äro alla, som våga motsätta sig kommunismens och Rysslands planer och vägra att underordna sig det bolsjevikiska tyranniet.

Det är karakteristiskt, att omedelbart efter publiceringen av ovan nämnda artikel i Novoje Vremlja liknande artiklar publicerades i den franska tidningen Démocratie Nouvelle, nr 10, Paris, oktober

1947, och i flera andra kommunistiska veckotidskrifter och dagliga tidningar.

Läsaren av de sovjetryska källskrifterna får en stark känsla av att propagandan för det rättmätiga kriget av kommunisterna i hela världen föres med ovanlig konsekvens och noggrannhet. Läsaren av den västerländska, politiska publicistiken kan inte befria sig från en obehaglig känsla av att inom den demokratiska världen denna faktor i den sovjetryska utrikespolitiken underskattas alltför mycket.

T. Norwid.

Henri-Frédéric Amiel — om När man till den privata själens fromma demokratins problem. hänger sig åt en så subtil lektyr som Henri-Frédéric Amiels *Journal Intime*, En drömmares dagbok, är man givetvis helt på den säkra sidan i sin åstundan efter en högtidsstund av personlig kontemplation. Lågmält, i sin stora ensamhet talar Amiel till sig själv, men med gripande omedelbarhet talar han genom alla decennier också till varje läsare i detta nu. Hemligheten är väl innerst den att han talar om: livet. Vad han som uppriktig, känsligt sanningskär iakttagare av sin egen delaktighet i tillvaron stund efter stund och år efter år i tysthet nedskrivit kan närmast betecknas som en själens dagbok, där den omgivande världen med dess människor, landskap och ting glider förbi som bilder iakttagna med filosofins öga. Där finns också en och annan glimt av tidsbetraktelse, och vad man förut inte gett akt på, eller haft anledning att ge akt på, är Amiels intellektuella och etiska värdering av vissa politiska konstellationer som var karakteristiska för epoken. Händelsen gör att de råkar vara karakteristiska även för vår egen epok och det kan föreligga anledning att ägna någon uppmärksamhet åt författarens lika överlägset försynta som logiskt uppriktiga reflexioner, sådana dessa utformades redan i medlet av 1800-talet och sedan ytterligare skärptes under följande decennier.

Nu heter det ju att Amiel, efter långvarig utlandsvistelse, i unga år erhöll sitt professorsämbete i Genève just tack vare den nya demokratiska tidsandans generositet, vilket alltså från början klarlägger att han inte hade motiv för någon personlig motsatsställning till de i denna period dominerande faktorerna. Om han i sina tidsanalyser revolterade mot de resultat han såg utvecklingen förete skedde det sålunda inte, i likhet med t. ex. Strindberg, i ungdomlig olust på grund av orättvisor som han själv skulle ha drabbats av genom systemets förvållande. Han saknade inte sakkunskap rörande detta system, men denna var ju i praktisk mening främst av det positiva slaget. Det kan invändas att hans sakkunskap i fortsättningen hade sin begränsning genom den filosofiska isolering han påbjöd sig själv, och det har sin riktighet att Amiels vittnesbörd erbjuder mindre intresse om man sammanbinder det absoluta sanningskriteriet vid den aktivt verksamma politiken. Från en annan utgångspunkt kan dock möjligen tilläggas att den objektiva iakttagelsen egentligen inte förlorar i objektivitet genom frånvaron av personligt engagemang.

För att vara hemmahörande i En drömmares dagbok utmärker sig dessa reflexioner angående den yttre världsordningen av en oväntad, realistisk intensitet; de förekommer visserligen endast sporadiskt och med långa tidsintervaller, men kontinuiteten finns där från början till slut och argumenteringen utbygges med åren, vilket onekligen ådagalägger att den demonstrerade uppfattningen inte vilar på någon tillfällighet eller är ett uttryck för lynnets oro. När Amiel i den nymornade europeiska demokratins tidiga skede — han är då trettio år gammal — år 1851 nedskriver sina första politiska anteckningar, utmärkes hans kritik av en tankens inlevelse och hetta som gör att man måste föreställa sig hans kritik som en demokratins självprövning. Som sådan bör den kunna studeras ännu i våra dagar, med tillbörlig lidelsefrihet i betraktande av att Amiels aforismer så småningom kan fira sekeljubileum och att man beträffande honom själv inte behöver befara att han går med ont uppsåt i syfte att illojalt påverka de sublimes partikombinationerna just år 1948.

Den bästa förutsättningen för ett givande politiskt umgänge med Amiel är alltså att läsaren utrustar sig med samma intellektuellt olympiska lugn som kännetecknar dagboksförfattaren även när han präglar teser som i sin tillspetsning kan synas vara av vad man nu för tiden kallar reaktionär halt. I anslutning till Tocquevilles arbete om demokratin i Amerika fastslår Amiel att man nog inser nödvändigheten av det som komma skall, och det oundvikliga ger ro — den sist anförda satsen får väl anses särskilt typisk för en rutinerad drömmare med klokt ransonerat verklighetsintresse. Emellertid ser man, fortsätter Amiel, att medelmåttighetens aera inträder på alla områden; det är genom att offra det lysande, det utomordentliga som man gör sig av med det dåliga. Allt blir mindre grovt, men allt är mer vulgärt. Genom den fortgående nivelleringen och arbetsfördelningen blir samhället allt och människan intet. Statistikern skall konstatera en fortgående utveckling och moralisten en fortgående försämring — förhållandenas utveckling, själarnas försämring. Det nyttiga kommer i stället för det sköna, industrin i stället för konsten, nationalekonomin i stället för religionen och aritmetiken i stället för poesin. Jämlikhetsålderns sjukdom kommer att heta spleen.

De här sammanförda maximerna eller påståendena är måhända en smula godtyckligt utgallrade ur ett större argumenterande sammanhang, men som färgstarka och karakteristiskt riktiga Amielcitater lämnar de ingenting övrigt att önska. Naturligtvis kan det polemiserats mot några av själva utgångspunkterna eller snarare mot bristen av förståelse för utvecklingens egna utgångspunkter; med pessimistens nervkänslighet är han förutseende i mer än ett avseende beträffande det som framtiden bär i sitt sköte, men han undviker att vara tillräckligt förutseende till exempel i fråga om den närmaste industriella expansionen med dess följder av gränslös mänsklig misär. Mot denna misär, vars undanröjande givetvis var en första nödvändighet, blir Amiels profetiskt fixerade spleen en barnlek.

Men frånsatt dessa sociala aspekter är det frestande erkänna med vilken föregripande förståelse Amiel som enlig 50-talist på 1800-talet

varsnade den för oss — i ett senare århundrade — nu så välkända ödslighetsstämning som i mångt och mycket blivit förknippad med det s. k. 40-talets aktioner. Inte heller här räcker *spleen* — Amiel talade förstås med sin tids vokabulär — som täckord för den numera så bekanta livsångesten, men rättvisan fordrar därtill konstaterandet att Amiel trots all sin misantropi förnuftsmässigt inte kunde räkna med att det — utöver den riskabla demokratin — skulle etableras en hel serie europeiska krig, kompletterade av motsvarande företag i Fjärran Östern, och med klimax i ett par världskrig, inkluderande hotet av ett tredje. Pessimisternas värv är i allmänhet föga populärt eller tacknämligt, men den verkliga sanningen är likafullt att de som sanningssägare inte ägt förmåga eller krafter att vara pessimistiska nog. Det skulle ingen av dem stå ut med.

Emellertid ligger det i sakens natur att Amiel är en tänkare med fjärrblick och att hans filosofiska utvecklingsskepticism hänför sig till de skeden han närmast emotser. Men utöver deras gränser spanar han vidare. Han inser klart att man måste avskaffa det lidande som är överflödigt och av socialt ursprung, innan man vänder sig på nytt till de andliga förmånerna. Men det är sant att hans ideella program blir ett framtidsprogram på lång sikt, som han försiktigtvis formulerar i en fråga — men en fråga med lågande patos: Skall det ovanom den ekonomiska och politiska jämlikheten, som den socialistiska och icke socialistiska demokratin åtrår och som den alltför ofta sätter som slutmål för sina strävanden, bildas ett nytt andens kungadöme, ett tillflyktstempel, en själarnas republik, där skönheten, hängivenheten, heligheten, hjältemodet, entusiasmen, det utomordentliga, det oändliga skall finna en kult och en borg, långt bortom samfundslagarna och den lumpna nyttigheten? Är den utilitaristiska materialismen all den belöning som väntar vårt släktes mödor? Amiel svarar själv: Jag tror det inte. Mänsklighetens ideal är högre än så.

En realistisk nutid anser sannolikt att svaret är en smula patetiskt och verklighetsfrämmande och att det har ett drag av filosofisk naivitet gemensamt med själva spørsmålet. Tydligen förhåller det sig så från dagens synpunkt, men denna är inte heller annat än historiskt betingad och blir törhända i sin tur föremål för någon omprövning om hundra år eller så. Hur som helst, för att få in i synfältet helhetsbilden av Amiels tankevärld bör man inte försumma att iaktta samspillet mellan hans skilda intentioner.

Mer än ett decennium senare, 1864, avspeglar åter dagboken författarhjärtats demokratiska oro, och till föga uppmuntran för vad sena släktled ställt till med i fråga om extrema experiment här eller där i världen läses följande: Abstrakta principer ger ett resultat som är raka motsatsen till det de strävar efter. Sålunda utmynnar broderligheten i skräckväldet och jämlikheten i vanvördnaden. Förbättra människan, gör henne mera rättvis, mera moralisk, mera ödmjuk, mera ren, det är den enda reform som icke är behäftad med någon olägenhet. Institutionerna är icke mer värda än den människa, som gör bruk av dem.

Bra sagt, kunde kanske någon hitta på att påstå trots att det råkar

att inte vara sagt i detta sekel. Nu genmäles troligen av den verkligt rationella och modernt konstruktiva demokratins teoretiker att Amiel försvagar sin ställning som samhällsfilosof genom att i tid och otid överföra uppmärksamheten från den mer eller mindre tillfredsställda medborgarens situation till den mer eller mindre otillfredsställda människans situation: politiken avser inte att ta ansvar för det själsliga välbefinnandet. Det kan vara så; inte desto mindre framhärdar Amiel i sitt självtagna privilegium att utveckla hela sin frispråkighet i sin karakteristik av vårt nuvarande tillstånd, som han utan hämningar tar sikte på i hela dess vidd, precis som om han stode mitt ibland oss och själv på sin egen fason vore en 40-talist av guds nåde. Han daterar sin epistel så långt tillbaka i tiden som i januari 1866 men drar sig inte för att nyttja en rent påträngande terminologi: denna röst ur ett valv talar bokstavligen om »den moderna människan». Amiel yttrar följande, som det naturligtvis är tillåtet att lyssna på med blandade känslor:

»Egentligen har den moderna människan ett gränslöst begär att bedöva sig, hon har en hemlig skräck för allt som förminskar henne; det är därför evigheten, oändligheten och fullkomligheten är henne en fasa. Hon vill gilla sig, beundra sig, lyckönska sig, och följaktligen vänder hon bort sina ögon från alla de djup som skulle påminna henne om hennes intighet. Det är detta som gör den verkliga litenheten hos så många av våra stora andar, bristen på personlig värdighet hos våra civiliserade pratmakare jämförda med öknens arab och den tilltagande lättsinnigheten hos våra massor, som visserligen blir allt mera upplysta, det medges, men också allt mera ytliga i sitt begrepp om lyckan.»

Lyckan? Amiel vore inte den äkta filosof han är om inte hans system också vore berikat med paradoxer och åtminstone skenbara motsägelser. Några dagar senare diskuterar han i sin dagbok den enskilda lyckans problem och det enda ord av tröst han kan finna mot livets alla dystra perspektiv tar formen av en förhållningsregel som meddelas med en suck av lättnad djupt ur pessimistens bröst: Eftersom man inte kan bli lycklig, varför skall man då göra sig så mycket besvär? Tröst för ett tigerhjärta. Säkert också en god tröst för de nyss av Amiel själv malträterade massornas tigerhjärta.

Spectator.

Italien inför Augurerna framhålla att Italiens ödestimma nu slagit valen. efter Tjeckoslovariets. Alarmerande nyheter ha spritts om att kommunisterna ha goda chanser att vinna valen. En kommunistisk valseger skulle på en enda gång förändra hela läget i Väst-europa. Bedömer man däremot läget i Italien nyktert och kallt kommer man till den slutsatsen att alarmsignalerna äro överdrivna. Man kan ej komma ifrån misstron att situationen har överdrivits för att påskynda Västeuropas motstånd mot kommunismens tyranni och den amerikanska kongressens godkännande av Marshallplanen och USA:s militära stöd åt den västeuropeiska alliansen.

Då vi i höst besökte Italien för att studera förhållandena från Milano ända ner till Sicilien hade vi visserligen fått intrycket att läget var spänt och kommunisterna, landets bäst organiserade parti, som till på köpet var väl beväpnat, varit farliga. Det fanns dock inga grundade skäl att tro att de skulle lyckas överta makten på legalt sätt. De underrättelser, som vi fått de senaste dagarna från Rom, bekräfta tillfullo detta vårt intryck. Tvärtom ha de att räkna med ett visst bakslag. Men valen i Italien bli provostenen för om Ryssland önskar krig eller fred.

För att bedöma läget i Italien och kommunismens valchanser måste man förstå att den inrikespolitiska utvecklingen i Italien ej så mycket är beroende av styrkeförhållandet mellan partierna som av den internationella situationen. De senaste veckornas händelser på världarenan ha ej varit ägnade att höja kommunisternas aktier.

Ännu i somras, då Amerika ej hade tagit så tydlig ställning för Europa och Marshallplanen just höll på att födas, var stämningen i Italien tämligen flau. Man försökte balansera mellan väst och öst och i neutralitetens illusion sökte man sig en tillflykt från ett nytt krigsfasor. Men samtidigt var man klar över att stormakterna ej komme att tillåta Italien någon neutralitet, ty därtill var landets läge strategiskt allt för viktigt. Det fanns allt skäl för den oroande tanken att Italien skulle komma att spela Spaniens roll i tvekampen mellan fascism och kommunism. Med en resignerad suck medgävo även landets högsta ämbetsmän att deras besegrade och avrustade fosterland skulle falla i händerna på den stormakt som först marscherade in. Man hoppades blott att det skulle bli USA och ej Ryssland. Detta önsketänkande var även allmänt bland Norditaliens enkla arbetare och de södra provinsernas fattiga bönder. Även landets kommunistar äro till största delen ej proryska. Man har ej glömt att cirka 100,000 italienska krigsfångar ännu ej återvänt från Ryssland och de få vilka fått komma hem ha ej mycket gott att berätta. Helt andra intryck ha de krigsfångar medfört, som återvände västerifrån. Inte att undra på därför, att man efter återkomsten började slå in kommunistredaktionernas fönster. Det faktum att Titos Jugoslavien är Rysslands älsklingsbarn har ej ökat det sistnämnda landets popularitet i Italien.

Italienarna äro ett praktiskt tänkande folk och trots att det fortfarande finns en synnerligen hög procent analfabeter ha de ett inneboende sunt förnuft. Man vet alltför väl att hälften av brödransonen kommer från USA och UNRRA-hjälpen är fortfarande i gott minne. Från Ryssland har man tillsvidare blott fått fagra löften. Västerifrån vinkar man nu före valen med Triestes återförening samt en del av koloniernas återlämnande. Man har skänkt Italien, som förlorade tre fjärdedelar av sitt tonnage, 29 fartyg och till sist har tullunionen med Frankrike kommit till stånd. Allt detta kommer ej att tjäna kommunismens sak. Italienarnas starkt utpräglade individualism, djupt inrotade familjesinne och katolska tro skapa ej någon god jordmån för kommunismen.

Hur skall man då förklara, att Italien med 2,300,000 inregistrerade kommunistmedlemmar, näst Ryssland är kommunismens andra hög-

borg? Förklaringen ligger i landets ekonomiska nöd och stora försummelser på de sociala och ekonomiska reformernas område.

Befrielsen från fascismen har ej lett till någon förändring i landets sociala och ekonomiska struktur. I Italiens södra delar är en agrarreform ett skriande behov, och i norra och mellersta Italiens storstäder sucka arbetarna och småborgarna under den alltför tunga bördan av disproportionen mellan priser och löner. Priserna ha stigit femtio gånger medan lönerna blott höjts tio gånger, och trots detta ha kroppsarbetarna en bättre ställning än de mera intellektuellt betonade yrkena. En arbetares lön varierar mellan 15,000 och 25,000 lire allt efter yrkesutbildning, under det att en tjänsteman och kontorist blott förtjänar 10,000 till 15,000 lire. Hantverket, småindustrien och de medelstora företagen få ej tillräckligt stöd av regeringen, och inom en befolkning av 47 miljoner, finns det 2 miljoner arbetslösa. Affärernas överflöd av varor är bara en fasad, bakom vilken mycket elände döljer sig. Om allt detta ej ännu framkallat en större reaktion, så beror det först och främst på folkets ovan antydda karaktärsdrag. I detta vitala folks förnöjsamhet och arbetsglädje ligger detta, fattiga lands rikedom och livskälla. Utom Belgien finns det efter kriget nog inget annat krigshärjat land i Västeuropa, där det arbetas så hårt och återuppbyggnaden pågår i sådant snabbt tempo som i Italien. Det ligger en nypa sanning i påståendet att det är så bra i Italien därför att regeringen är så svag. Privatinitiativet har ej hindrats av byråkratin, och återuppbyggnaden av krigshärjade städer och byar pågår i ett tempo, som ej överträffas av något annat land. Men så finns inget hyresstopp i de nya husen. Husbyggeriet har blivit en bra kapitalplacering. Senare när landet återuppbyggt, säges på ansvarigt håll, kan man alltid införa hyresreglering även i de nya byggnaderna. En annan faktor, som verkar så stimulerande, är frånvaron av bitterhet och hat. Italiens folk har drivits i krig mot sin vilja. Det har ej väntat sig något av kriget och lider därför ej som det tyska folket av besvikelser och mindervärdeskomplex. Man bär nederlaget värdigare än i Tyskland. Allt detta plus det faktum att man här befinner sig vid den västerländska kulturens vägga, där Vatikanen är den största maktfaktorn och kyrkans inflytande på folket är ofattbart för en protestantisk skandinav, tvingar kommunistpartiet till en oerhörd smidighet och skicklighet för att till sin fördel utnyttja regimen försummelser på det sociala och ekonomiska området.

För att riktigt fatta Vatikanens grepp om folket behöver blott följande nämnas. I slutet på förra sommaren anordnade kommunisterna sitt första stormöte i Rom riktat mot regeringen. Man hade väntat sig mycket av denna demonstration. Flygblad delades ut i vilka man demagogiskt utropade att »300,000 av Roms invånare äro kastade i svältens och desperationens avgrund». »Klockan har slagit, tiden är inne att göra slut på eländet. Kom och protester mot De Gasperis regering av svartabörshajar och spekulanter.» Men uppmaningen samlade bara några tiotusen demonstranter. Något senare gick en annan demonstration av stapeln i Rom. Den hade organiserats av

Katolska Aktionen, katolicismens ideella kamporganisation. Aldrig förut, även under fascismens tid, har Rom varit skådeplats för ett sådant massuppstånd. 300,000 människor lyssnade framför Peterskyrkan till påven, då han kastade stridshandsken mot kommunismen. Då påven utropade »Handlingens timme har slagit, äro ni redo!» svarade mängden: »Vi äro redo!» Det är icke att förvåna sig över att kommunisterna blivit nervösa, då Milanos ärkebiskop kardinal Schuster för några veckor sedan hotade de trogna, som rösta på kommunistpartiet, med förlust av nattvarden och kyrkans absolution. Detta hot efterföljdes av liknande uttalanden av Italiens övriga biskopar. Vad detta betydde för en katolik är för en utomstående svårt att fatta.

Men ej bara i USA, som är mycket populärt i Italien, och Vatikanen ha kommunisterna fått en farlig motståndare utan också i De Gasperi, det kristligt-demokratiska partiets ledare och regeringschef. Det är en motståndare att ej leka med. I det österrikiska kejsarparlamentets brokiga folksamling har han lärt sig det politiska spelets svåra regler. Han är skicklig, smidig och klok. Han är kompromissens mästare. Under fascismens och krigets tid erhöill han Vatikanens stöd och skydd. Få anade då att Vatikanens bibliotekarie var en av de ledande männen i det antifascistiska och antityska motståndet. Han är onekligen en typisk centrumman. Om han ej har lyckats att genomföra reformer så ligger förklaringen i det faktum att hans parti är sammanställt av alltför olika element samt först och främst med prästerskapet. När De Gasperi återvände förra året från sin Amerikaresa med ett dollarlån i fickan, viskades det ej utan skäl, att priset var en brytning med kommunisterna i koalitionsregeringen. Så hände även och det bildades en regering bestående bara av kristliga demokrater. Kommunisterna svarade med att övergå till strejker och direkta handlingar i norra Italien. Regeringen bemästrade läget, men situationens allvar tvingade de övriga partierna, utom yttersta vänstern och yttersta högern, att sammansluta sig kring De Gasperi till en ny koalition.

Togliatti, denna Västeuropas intelligentaste och mest begåvade kommunistiske politiker, som med rätta betraktas ej bara som det italienska kommunistiska partiets ledare utan också som läromästare för alla kommunister utanför den ryska järnridån, har varit tvungen att spela på alla möjliga strängar för att bevara kommunismens ställning. I motsats till vänstersocialisterna har han undvikit så länge det gick att attackera Vatikanen samt uppmanat sina anhängare att gå till kyrkan. I Romagna har kommunismen gått så långt att man i valkampanjen sade att den som är anhängare av den privata äganderätten skulle rösta på kommunismen. Han begrep också att fascismen fortfarande har många sympatisatörer i Italien och att man har tröttnat på rensningen och processerna mot fascismens mindre funktionärer och medlöpare. Till allmän förvåning kom han i höst med en deklaration i vilken han framhöll: »Vi kunna ej dölja vår sympati för de förutvarande fascister, som arbetat konsekvent för upptäckandet av nya sociala perspektiv.» Han har ej blott lyckats att skapa det största kommunistpartiet utom Ryssland utan även att

förhindra kommunismens isolering genom att vinna vänstersocialistledarnas Nennis och Bassos stöd. Nenni och Basso, som behärska majoriteten inom socialistpartiet, äro av den åsikten att socialisterna, som inom Italiens arbetarrörelse representerar en minoritet, måste underkasta sig majoriteten, som representeras av kommunisterna. Togliatti har vidare lyckats att få kontrollen över det 300,000 man starka hemvärdet, sammansatt av f. d. partisaner, och hans inflytande inom LO-ledningen är fortfarande stort, trots att denna hotas att splittras efter franskt mönster, sedan Saragats socialister och De Gasperis kristliga demokrater gått till en framgångsrik aktion. Det är inte att förvåna sig över att även på högerhåll den uppfattningen är vida spridd, att kommunismen genom en »Putsch» kan överta makten i Italien inom tre dagar, om bara Ryssland lämnade sitt samtycke till detta.

Den italienska arbetarrörelsens tragedi har bestått sedan länge tillbaka i bristen på ett oavhängigt socialistiskt parti. Först då Saragat förra året bildade sin Socialistiska Enhet och några grupper under Lombardis och Silones ledning brutit sig loss från Nennis och Bassos socialistparti, bildades kärnan till en oavhängig socialiströrelse. Tyvärr består dess ledning huvudsakligen av radikala intellektualister, vilka ha svårt att få rätta greppet om arbetarmassorna och konkurrera med den hänsynslöse Nenni, helst som denna till på köpet har diktaturfasoner. En stor del av fabriks- och jordbruksarbetarmassan driver fortfarande omkring utan ledning. Det är denna massa, vars röster till sist komma att bli tungan på vågen. Denna gång kommer den sannolikt inte att underkasta sig kommunismen, men fortsätter det ekonomiska läget i Italien att vara kritiskt ännu en tid, kan den falla offer för kommunismens lockelser eller den neofascistiska rörelsen. Från kommunistiskt håll göres allt för att sabotera återhämtningen, bekämpa Marshallplanen och framkalla oroligheter på arbetsmarknaden. Lyckas detta vinner kommunismen kampen på längre sikt. Saragats socialister ha insett den lurande faran. Det är därför som de oavhängiga socialisterna ha börjat kampen för en demokrati genom att kräva att strejkerna skall bestämmas genom ett arbetarreferendum och ej påtvungna arbetarna genom LO-ledningen. Denna grupp har haft ambitiösa planer på att i Italien grunda efter franskt mönster den tredje fronten, som balans mellan höger och vänster, det enda som i deras ögon kan förhindra ett inbördeskrig i Italien. Världsutvecklingen har gått så snabbt att det nu är för sent att realisera denna plan. För dem gäller det bara att försöka förskjuta axeln i De Gasperis block något från höger till vänster.

Vid parlamentsvalen i juni 1946 fingo kristliga-demokraterna 8 miljoner röster, socialisterna, vilka då ännu ej splittrats, 5 miljoner röster, kommunisterna 4 miljoner, liberalerna 1,300,000, Uomo Qualunque 1 miljon, republikanerna 1 miljon och monarkisterna 1/2 miljon. 556 platser i parlamentet fördelades sålunda: kristliga-demokraterna 207, kommunisterna 105, socialisterna 65 (Nenni), socialister 30 (Saragat), och Uomo Qualunque 35, resten fördelades på några mindre partier.

Z.